

KLJUČNE UGOTOVITVE O MLADIH PASTIRJIH, KMETIH, VINOGRADNIKIH IN NARAVOVARSTVENIH NADZORNIKIH V SLOVENIJI IN ITALIJI

Rezultate smo pridobili na podlagi 30 intervjujev z mladimi (metoda poglobljenega intervjuja ena na ena), od katerih je 20 iz Slovenije in 10 iz Italije, ki trenutno opravljajo omenjene poklice.

Vsem mladim, ki si želijo opravljati poklic pastirja, kmeta, vinogradnika ali naravovarstvenega nadzornika, so skupni naslednji izzivi:

Začetni kapital: Mnogi mladi zaposleni se soočajo z znatnimi ovirami pri dostopu do zemlje, in nujne opreme za opravljanje svojega podeželskega dela. Birokratska zapletenost in pomanjkanje usmerjanja sta zelo razširjena, zlasti za tiste, ki začenjajo samostojno pot.

Potrebe po usposabljanju: Med teorijo in prakso obstaja velika vrzel. Večina mladih zaposlenih poudarja potrebo po več praktičnega usposabljanja, zlasti na področju agroekologije, poslovnega upravljanja, pravnega znanja in razumevanja mednarodnih trgov. Zelo pomembno je tudi znanje trženja, sploh v mednarodnem prostoru. Praktično znanje je veliko bolj cenjeno kot abstraktna teorija.

Digitalizacija: Odnos do digitalnih orodij je zelo različen. Medtem ko jih nekateri uporabljajo vsak dan in jih štejejo kot bistvene za doseganje trajnosti in učinkovitosti, drugi v njih trenutno ne vidijo veliko pomena. Stroški, pomanjkanje usposabljanja in omejene zaznane koristi so pogosti razlogi za neuporabo digitalnih rešitev. Poudariti je seveda treba razliko med obravnavanimi poklici, predvsem z vidika lokacije njihovega izvajanja (npr. pastir - večja odročnost, specifične zahteve glede povezljivosti).

Podporne mreže: Neformalne mreže vrstnikov – kadar obstajajo – so bistvene za izmenjavo znanja, orodij in podpore. Vendar pa institucionalne podporne strukture za mlade strokovnjake, ki prehajajo iz izobraževanja v delo, pogosto manjkajo ali so nezadostne. Odsotnost mrež mentorstva sta prav tako pogosti oviri. Mladi so prav tako izpostavili dejstvo, da nadaljevanje družinske tradicije poklica dostikrat ni spodbudno za njegovo ohranjanje ali prebojnost, saj delo v družinskem okolju otežuje inovacije.

Vrednote in motivacija: V vseh poklicih obstaja skupno zavedanje o odgovornosti do okolja in etični zavezanosti. Odločitve pogosto vodijo skrb za zemljo, biotsko raznovrstnost in skupnost, ne pa kratkoročni dobiček.

PODROBNEJŠI POVZETEK - KMET

Nekateri kmetje se z delom na kmetiji srečujejo že od mladosti, pogosto brez formalne delovne dobe, saj večina izkušenj izhaja iz prakse in znanj, ki so jih pridobili od svojih staršev ali starih staršev. Mnogi mladi, ki danes vstopajo v kmetijstvo pa prihajajo iz drugih izobraževalnih smeri in si poklicne kompetence pridobivajo sproti – z delom na terenu, iz tujine ali preko neformalnih virov znanja.

Tisti, ki so bili del formalnega izobraževanja, opažajo pomanjkanje praktičnih znanj, predvsem na področjih podjetništva, financ, marketinga, organizacije dela, načrtovanja

projektov, komunikacije s skupnostjo in prodajnih strategij. Veliko je tudi razkoraka med teorijo, ki se poučuje v šolah, in dejanskimi izzivi na kmetiji. Mladi si želijo bolj praktičnih vsebin, več interdisciplinarnega pristopa, svežih vsebin, ki odlikavajo potrebe današnjega časa, in boljše dostopnost do programov za začetnike. Začetek poklicne poti pogosto ni prevzem stabilne kmetije, temveč vzpostavljanje kmetije skoraj iz nič – z obnovo infrastrukture, postavljanjem sistemov in pridobivanjem osnovne opreme. Največji izzivi so tako financiranje (osnovni kapital), pomanjkanje časa in kadra, pa tudi usklajevanje družinskega in poklicnega življenja. Veliko jih podpira partner ali širša mreža ljudi, ki delujejo podobno – preko združenj, skupnosti in digitalnih kanalov.

Poročajo tudi o znatnih vplivih podnebnih sprememb, kot so nepredvidljivi vremenski pogoji (padavine, suša, nalivi, pozebe) in sezonske izgube. Nestabilnost trga in nadzor cen s strani oddaljenih akterjev dodatno otežujejo trajnost.

Digitalna orodja igrajo pomembno vlogo pri načrtovanju, beleženju in komunikaciji, vendar opozarjajo, da digitalizacija ni rešitev za vse. Pomembno je, da ne izgubiš stika z osnovnim znanjem in praktičnimi veščinami, ki jih digitalna orodja ne morejo nadomestiti. Digitalna orodja uporabljajo zelo aktivno, čeprav umetna inteligenca še ni v širši uporabi. Kljub temu digitalizacijo vidijo kot veliko priložnost za boljšo organizacijo dela, optimizacijo procesov, učinkovitejše upravljanje in večjo produktivnost. Nekateri kmetje uporabljajo drone, programsko opremo za načrtovanje pridelka in aplikacije za spremljanje vremena. Številni ostajajo odprti za njihovo uporabo v prihodnosti.

Imajo visoko motivacijo za samostojno delo, a se pogosto soočajo s preobremenjenostjo in pomanjkanjem časa. Čeprav imajo delno ali dobro razvito podporno mrežo, pogosto izpostavljajo, da večina bremena še vedno pade na posameznika. Opozarjajo tudi na potrebo po večjem družbenem spoštovanju do kmeta in izboljšanju njegovega položaja v družbi. Izobražujejo se predvsem neformalno – preko izkušenj, tečajev in mentorjev.

Mladi kmetje potrebujejo več podpore – pri izobraževanju, svetovanju in dostopu do sredstev – predvsem pa več fleksibilnosti v sistemu, ki bi jim omogočil, da svoje ideje in pristope razvijajo v skladu z današnjimi izzivi in prihodnostjo kmetijstva.

Izpostavljajo da so največje potrebe po usposabljanju na področju uporabne agroekologija, finančno upravljanje in spopadanje s kmetijsko birokracijo.

PODROBNEJŠI POVZETEK - PASTIR

Pri pastirjih je precej velik izziv najti mlade pastirje (pod 30 let), kar kaže na to, da trenutno med mladimi ni velikega zanimanja za opravljanje tega dela. Prav tako se na razpise, ki jih objavijo agrarne skupnosti, prijavi zelo malo mladih, nasploh se v zadnjih časih na razpise prijavlja veliko tujih državljanov (torej ne Italjanov in Slovencev).

Tisti, ki trenutno opravljajo poklic pastirja, pogosto prihajajo iz kmečkega okolja in imajo izobrazbo kmetijskih smeri, čeprav to ni nujno, saj gre za sezonsko delo in nekateri mladi, s katerimi smo se pogovarjali, nimajo izobrazbe s področja kmetijstva/veterine.

V Sloveniji na primer tudi ni formalnega izobraževanja za poklic pastirja (kot to poznajo nekatere druge države). Mnogi imajo doma kmetijo in so že od prej vajeni dela z živalmi – so seznanjeni z osnovnimi veterinarskimi posegi, molžo, nekateri tudi s sirarstvom. Vsi vprašani so zadovoljni s svojo pridobljeno oziroma trenutno potekajočo izobrazbo. Vendar pa

poudarjajo, da so se o pastirstvu – tako na srednjih šolah kot fakultetah – naučili zelo malo. Pogosto so imeli občutek, da oni vedo več iz prakse kot njihovi profesorji. Ena od sogovornic meni, da bi bilo pastirstvo smiselno učiti predvsem s praktičnim usposabljanjem. Planine se med seboj precej razlikujejo (glede na teren, dostopnost, povezave z dolino ali dostopnost do spleta), zato je delo najlažje usvojiti z mentorjem na sami planini in bodočega_o pastirja_ico poučiti o tem, na kaj vse mora biti pozoren na določeni lokaciji (npr. kje so nevarni prepadi, kamor bi njihova živina lahko padla in se poškodovala, kje viri vode ipd.). Prav tako bi bilo po njihovem mnenju koristno, da bi se med izobraževanjem posvečalo več pozornosti mlekarstvu – na mlečnih planinah se namreč mleko predeluje v sir, kar zahteva dodatna znanja.

Kot največje začetne izzive omenjajo prilagajanje ritmu zgodnjega vstajanja, obseg dela (zlasti v primeru, da si poleg pastirja še sirar) ter nepoznavanje terena. Prav tako jim izziv predstavlja zahtevni medosebni odnosi v majhnih skupnostih na planinah, kjer hitro lahko pride do napetosti in izzivov pri sodelovanju s kmeti (saj en pastir skrbi za krave različnih kmetov). Menijo, da je pomembno, da pastir vzpostavi dober odnos s kmeti, katerih živino pasejo in da bi bilo dobro, da bi kmetje večkrat obiskali svojo živino na planini tekom sezone (in jo ne samo dostavili in prevzeli na dogovorjeni točki). Izziv je tudi ta, da je poklic precej fizičen, zato je potrebna dobra telesna pripravljenost (ljudje si ta poklic včasih predstavljajo precej romantično, v resnici pa je zelo zahteven in odgovoren).

Prav tako družba tega poklica ne prepozna kot pomembnega (npr. zaradi pomembnosti nezaraščanja planin in posledične povezave s problematiko zveri).

Izziv je tudi ta, da je delo sezonsko, kar pomeni, da moraš ostalih pribl. 8 mesecev imeti drugačno zaposlitev, prav tako pa je zaposlitev mogoča samo preko odprtega S.P. računa, kar zaposlenim predstavlja večjo negotovost. Bolje bi bilo, da bi pastirji lahko bili zaposleni preko določenih društev ali občine.

Poudarjajo, da največ znanja pridobijo skozi prakso. Kljub temu imajo vzpostavljeno podporno mrežo, na katero se lahko zanesejo, ko potrebujejo pomoč ali nasvete. Digitalna orodja uporabljajo predvsem za orientacijo (zemljevidi), za spremljanje vremena in za komunikacijo – da niso povsem odrezani od sveta. Kot koristno nadaljnjo digitalizacijo omenjajo GPS sledenje živini – predlagajo, da bi imela vsaj ena krava v skupini sledilno napravo, saj bi živino tako hitreje našli v primeru, da zaide.

PODROBNEJŠI POVZETEK - VINOGRADNIK

Vinogradniki se, podobno kot kmetje, večinoma v to delo vključujejo že v otroštvu. Imajo formalno izobrazbo s področja kmetijstva, a se vseeno pogosto soočajo z občutkom, da izobraževanje ni bilo dovolj praktično. Med največje izzive uvrščajo zahtevno birokracijo, zapletene razpise ter pomanjkanje delovne sile in finančnih sredstev. Čeprav jih zanimata prodaja in komuniciranje, sploh v tujih jezikih, pogosto primanjkuje znanj in veščin s teh področij.

Večji izzivi so tudi uravnoteženje okoljske celovitosti in gospodarske trajnosti, zlasti pod pritiskom proizvajalcev v industrijskem obsegu. Opažajo tudi izzive, ki jih prinašajo posledice podnebnih sprememb (spremembe vodnega režima, temperatur, škodljivcev ipd.). Zapletenost predpisov dodatno povečuje težavnost, zlasti za majhne vinarje. Pri formalnem izobraževanju je pomanjkanje znanja o napredni enologiji, trženju in poznavanju

Co-funded by
the European Union

mednarodnih trgov vina.

Digitalna orodja uporabljajo, vendar njihova uporaba ostaja omejena zaradi visokih stroškov in dostopnosti tehnologije. Kljub temu vidijo veliko prednost digitalizacije v zmanjšanju fizičnega dela ter izboljšanju kakovosti pridelave. Digitalno spremljanje vinogradov, sledenje fermentaciji in spletne prodajne platforme se pogosto uporabljajo za izboljšanje učinkovitosti in pripovedovanja zgodb, ki so pomembne pri prodaji vina. Močno osebno motivacijo za opravljanje tega dela pogosto spremljajo občutki frustracije zaradi številnih sistemskih ovir. Posebno pozornost posvečajo ohranjanju vinogradništva kot pomembne kulturne in krajinske dediščine.

Program vinogradništva in vinarstva pri nas do nedavnega ni obstajal, zato so se sogovorniki usmerili v to področje z izbirnimi predmeti ali dodatnim izobraževanjem. Del študija so nekateri opravili tudi v tujini. Na podlagi pridobljenih izkušenj so podali predlog, da bi bilo v študijski program vključeno več sodelovanja s podjetniki, vinskimi kletmi in razvojnimi institucijami. Opozarjajo tudi na pomanjkanje znanja tujih jezikov, saj se številna nadaljnja izobraževanja izvajajo v tujini, poleg tega je neobhodno potrebno sodelovanje s tujimi trgi (sejmi, dogodki, odjemalci). Mladi si želijo več vsebin s področij menedžmenta, organizacije dela, komuniciranja s strankami, nastopanja, kreativnega pisanja ter usposabljanja za uporabo različnih digitalnih orodij. Za nadaljnje izobraževanje jih zanima pridobitev someljskih nazivov, predvsem tistega, ki ga podeljuje ugledna britanska organizacija Wine and Spirits Education Trust. Podprlo bi jih, če bi bilo mogoče tudi v Sloveniji pridobiti sredstva za tovrstna izobraževanja – pogosto namreč te stroške krijejo podjetja, v katerih so vinogradniki in vinarji zaposleni.

Ob začetku poklicne poti je mladim pogosto največji izziv predstavljal razkorak med teorijo in prakso. Naučiti so se morali prilagajanja nepredvidljivim okoliščinam, na katere nimajo vpliva, od katerih pa je odvisna njihova poslovna uspešnost. Več praktičnega usposabljanja med študijem bi jim omogočilo zgodnejše soočenje s takšnimi izzivi. Izpostavili so tudi področje agroekonomije, vključno z delovanjem evropske politike, saj bi tako lažje razumeli širši institucionalni okvir. Mladi si tudi želijo več strokovnih konferenc ter kakšno strokovno usmerjeno revijo, ki bi pokrivala področje vinogradništva in vinarstva. Večina pri svojem delu že uporablja digitalna orodja. Izpostavljajo, da bi dodatna digitalizacija lahko izboljšala sledljivost produktov ter optimizacijo procesov, na primer za doseganje večje izrabe površin. Veliko pozornosti je namenjene izobraževanju in spreminjanju potrošniške kulture, zlasti v zvezi z naravno in biodinamično proizvodnjo vina.

Izpostavili so pomen podpornih mrež, saj lokalne vinske zadruge in združenja za počasno vino (slow wine associations) ponujajo dragocene prostore za izmenjavo in prepoznavnost.

PODROBNEJŠI POVZETEK - NARAVOVARSTVENI NADZORNIK

Stanje poklica naravovarstvenega nadzornika je podobno kot pri pastirju - ni veliko mladih, ki opravljajo ta poklic ali se z njim srečajo v času odločanja za svojo poklicno smer.

Naravovarstveniki imajo visoko formalno izobrazbo, pogosto sedmo stopnjo ali več, ki je tesno povezana z njihovim delom. Njihovo izobraževanje se nadaljuje tudi po koncu šolanja, s tečaji, mentorstvi in na lastno pobudo. Veliko poudarka namenjajo razumevanju narave kot celovitega sistema ter učinkoviti in dostopni komunikaciji z javnostjo. V vsakdanjem delu

pogosto zaznavajo razkorak med teorijo in prakso, predvsem pri delu z ljudmi in v upravnih postopkih. Eden izmed intervjuvancev je navedel, da v praksi pogosto dosežejo več z dialogom kot s sankcioniranjem.

Kar zadeva digitalizacijo, večinoma uporabljajo že uvedena digitalna orodja. Dodatnih možnosti za digitalizacijo svojega dela ne vidijo. Znanje za uporabo teh orodij so pridobili tekom šolanja ali pa jim ga zagotavlja delodajalec. Digitalna orodja redno uporabljajo, izpostavili so predvsem obsežno uporabo kartiranja GIS, dronov, fotoaparatorov s senzorji in skupnih okoljskih podatkovnih baz. Kljub temu si želijo boljših rešitev, zlasti za področja, povezana z zakonodajo, spremljanjem stanja narave in analizami. Med največjimi izzivi navajajo togo zakonodajo, obremenjujoče fizično delo, zahtevno predstavitev rezultatov ter omejena pooblastila. Prizadevajo si za sistemske spremembe, kot je vzpostavitev enotne naravovarstvene službe. Delo opravljajo z visoko zavzetostjo, vendar opozarjajo na potrebo po vztrajnosti in potrpežljivosti, saj so rezultati pogosto dolgoročni.

Večina je ustrezno ali celo višje izobraženih, kot to zahteva njihov poklic, in ne čutijo potrebe po nadaljnem izobraževanju. Zadovoljni so s svojo izobrazbo, čeprav nekateri opažajo razkorak med smerjo izobraževanja in konkretnim delom – na primer, izobraževali so se v smeri gozdarstva, delujejo pa na območjih, kjer ni veliko gozdov. Kljub temu pridobljeno znanje ocenjujejo kot uporabno, saj pri delu naravovarstvenega nadzornika uporabljajo podobna orodja kot v času študija. Opozarjajo na pomanjkanje praktičnih izkušenj, ki bi celostno zajele poklic. Ob začetku dela jim je pogosto manjkala praksa na terenu, za nekatere pa je bila izziv predvsem birokracija. Kot izziv omenjajo tudi pojavljanje novih dejavnosti in stanj, ki škodujejo naravnemu okolju. Poleg tega se morajo naučiti potrpežljivosti, saj se večji problemi pogosto rešujejo dolgoročno ali pa so trenutno celo nerešljivi. Kot področja, kjer bi morali izboljšati svoje kompetence, navajajo predvsem boljše razumevanje in upravljanje odnosov z občinami in drugimi deležniki, več izkušenj na področju birokracije (npr. pisanje projektov, boljše poznavanje zakonodaje). Izpostavljajo potrebo po dodatnem znanju področne zakonodaje in predpisov, usposobljenost za spremljanje biotske raznovrstnosti in komuniciranje z različnimi javnostmi.

Zelo pozitivno je, da se mladi zavedajo, kje lahko ta znanja pridobijo, in aktivno izkoriščajo dostopne vire, kot so Erasmus+ projekti, mladinske izmenjave in treningi, delavnice ter strokovna izobraževanja. Vsi poudarjajo pomen podporne mreže, na katero se lahko zanesejo – bodisi sodelavce bodisi povezave prek Skupnosti naravnih parkov Slovenije. Povezovanje z drugimi parki je prav tako pogosta praksa. Kot druge podporne mreže so bile navedene tudi strokovne skupine vrstnikov, znanstvena združenja in lokalne skupnosti.

Intervjuji so bili izvedeni v okviru projekta Na deželo po delo: revitalizacija poklicev evropskega podeželja, ki ga izvajajo projektni partnerji Zveza slovenske podeželske mladine, CIPRA Slovenija in Kiriku, Società Cooperativa Sociale ONLUS, financira pa ga program Evropske unije Erasmus+.